

Analýza daňového zaťaženia práce po zavedení tzv. rovnej dane

*Anna Harumová**

Úvod

Medzi najvýraznejšie zmeny daňového systému v Slovenskej republike sa jednoznačne radia daňové reformy v roku 1993, v roku 1995 a posledná v roku 2004, kedy bola zavedená tzv. rovná daň. Základnými predpokladmi zavedenia rovnej dane bolo zdaniť všetky druhy ziskov a všetky výšky ziskov rovnako a takto docieľiť maximálnu možnú spravodlivosť, úplnú neutralitu, zjednodušenie a účinnosť.

1 Ciele daňovej reformy

Posledná daňová reforma sa uskutočňuje v kontexte ďalších spoločenských zmien, ako je napr. reforma sociálneho systému, dôchodkového zabezpečenia, zdravotníctva. Aby výsledný efekt bol optimálny a pozitívne pôsobil na hospodársky rast, rast pracovných príležitostí a neznižovali motiváciu k podnikaniu a k legálnemu zamestnávaniu je nevyhnutná koordinácia týchto reforiem a ich vzájomné zladenie.

Základom rozloženia daňového bremena v tejto daňovej reforme bolo presunutie daňového zaťaženia z priamych daní na dane nepriame (daň z pridanej hodnoty a spotrebné dane), ktoré sú z hľadiska výberu daní jednoduchšie. Výsledkom daňovej reformy bolo zníženie váhy priamych daní, čo korešpondovalo s trendom uplatňovaným v Európe.

Medzi hlavné ciele poslednej daňovej reformy na Slovensku bolo nastoliť moderný daňový systém, ktorý by motivoval ľudí viac pracovať a podnikateľov viac investovať, čím by sa vytvárali aj nové pracovné miesta. Uvedeným by mala daňová reforma prispieť k dynamickému a udržateľnému rastu ekonomiky a následne aj zvyšovaním rastu životnej úrovne obyvateľov. Táto daňová reforma bola koncipovaná na princípoch spravodlivosti, efektívnosti a jednoduchosti a predpokladá aj zníženie daňového zaťaženia práce.

2 Daňové zaťaženie práce

Významným ukazovateľom popisujúcim daňové zaťaženie práce je priemerná efektívna sadzba dane z príjmu. Je to podiel odvedenej dane na hrubom príjme zamestnanca.

Analyzované boli dve kombinácie typu daňovníka: daňovník ako jednotlivec a daňovník s dvoma nezaopatrenými deťmi. V oboch prípadoch bol počítaný dopad v prípade poberania mzdy od 8 000 Sk až po 50 000 Sk mesačne. Pri výpočte efektívnych sadzieb je abstrahované od odvodového zaťaženia daňovníka a uplatnenia nezdaniiteľného minima na manželku.

* Doc. Ing. Anna Harumová, PhD. – docentka; Katedra podnikových financií, Fakulta podnikového manažmentu, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 852 53 Bratislava 5; <harumova@dec.euba.sk>.

Tab. 1: Výpočet efektívnej sadzby dane z príjmov – daňovník jednotlivec

Príjem	Na daňovníka	Daňový bonus	Daň 19 %	Daň – daňový bonus	Efektívna sadzba
8 000,00 Sk	7 328,00 Sk	0,00 Sk	128,00 Sk	128,00 Sk	1,60 %
12 000,00 Sk	7 328,00 Sk	0,00 Sk	888,00 Sk	888,00 Sk	7,40 %
17 000,00 Sk	7 328,00 Sk	0,00 Sk	1 838,00 Sk	1 838,00 Sk	10,81 %
20 000,00 Sk	7 328,00 Sk	0,00 Sk	2 408,00 Sk	2 408,00 Sk	12,04 %
30 000,00 Sk	7 328,00 Sk	0,00 Sk	4 308,00 Sk	4 308,00 Sk	14,36 %
40 000,00 Sk	7 328,00 Sk	0,00 Sk	6 208,00 Sk	6 208,00 Sk	15,52 %
50 000,00 Sk	7 328,00 Sk	0,00 Sk	8 108,00 Sk	8 108,00 Sk	16,22 %

Tab. 2: Výpočet efektívnej sadzby dane z príjmov – daňovník s 2 nezaopatrenými deťmi

Príjem	Na daňovníka	Daňový bonus	Daň 19 %	Daň – daňový bonus	Efektívna sadzba
8 000,00 Sk	7 328,00 Sk	900,00 Sk	128,00 Sk	-772,00 Sk	-9,65 %
12 000,00 Sk	7 328,00 Sk	900,00 Sk	888,00 Sk	-12,00 Sk	-0,10 %
17 000,00 Sk	7 328,00 Sk	900,00 Sk	1 838,00 Sk	938,00 Sk	5,52 %
20 000,00 Sk	7 328,00 Sk	900,00 Sk	2 408,00 Sk	1 508,00 Sk	7,54 %
30 000,00 Sk	7 328,00 Sk	900,00 Sk	4 308,00 Sk	3 408,00 Sk	11,36 %
40 000,00 Sk	7 328,00 Sk	900,00 Sk	6 208,00 Sk	5 308,00 Sk	13,27 %
50 000,00 Sk	7 328,00 Sk	900,00 Sk	8 108,00 Sk	7 208,00 Sk	14,42 %

Keď si pozrieme daňovníka s dvoma nezaopatrenými deťmi vzniká hlavne pri nižších príjmových skupinách situácia, kedy je efektívna sadzba od roku 2004 záporná. Zápornú efektívnu sadzbu môže vytvoriť daňový bonus. Pre porovnanie do roku 2003 sa znižoval základ dane o odpočítateľnú položku na deti. V prípade, že základ dane bol menší alebo rovný nule, výsledná daň bola nulová a efektívna sadzba nemohla klesnúť do záporných hodnôt. Od roku 2004 je zavedený daňový bonus, ktorý sa odpočítava od výslednej dane. Daňovníkovi v nižšej príjmovej skupine môže vyjsť ročná daň v konečnom dôsledku nižšia ako je nárok na daňový bonus. V takejto situácii sa mu vráti finančné prostriedky v hodnote rozdielu medzi daňou, ktorú má zaplatiť (zaplatil), a daňovým bonusom. Tu práve vzniká možnosť zápornej efektívnej sadzby dane.

Celkovo možno konštatovať, že daňové zaťaženie na daňovníka sa po reforme výrazne znížilo, čím sa splnil jeden z cieľov daňovej reformy. Na tomto mieste je zaujímavý pohľad aj na progresivitu zdanenia. Pre vyššie uvedené typy daňovníkov (jednotlivec a rodina s dvoma deťmi) pri danom príjmovom rozpätí (od 8 000 Sk do 50 000 Sk mesačne) efektívna daň z príjmu (daň/hrubá mzda) bola pred reformou v rozpätí od 0 % do 22 % a po reforme v rozpätí od -12 % do +16 %. Inak povedané, progresivita dane pred reformou bola v pásme 22 % z hrubej mzdy, po reforme je to až 28 % z hrubej mzdy vďaka bonusu na dieťa. V rozpore s tým, ako bola rovná daň od začiatku na Slovensku vnímaná, táto daň teda pri určitých typoch daňovníkov progresivitu skutočne znížila, pri iných však zvýšila (Krajčír – Ódor, 2005).

Rovná daň si stále zachováva progresívnu povahu efektívnych sadzieb dane, ktorú platia jednotlivci s rôznou výškou príjmov. Príjmy fyzických osôb do výšky 1,6 násobku hranice chudoby budú oslobodené od dane. V dôsledku toho efektívna sadzba dane pre jednotlivcov pod týmto prahom bude nulová. Priemerná sadzba dane začne narastať v momente, keď jednotlivec prekročí tento prah. Zavedenie rovnej dane z príjmov nemá negatívny dopad na osoby s nízkym príjmom, iba zanedbateľný dopad v strednom rozpätí výšky príjmov a pozitívny dopad na osoby s najvyššími príjmami. Existencia jednej marginálnej daňovej sadzby pre všetky príjmy vyššie ako je príjem pre štandardné oslobodenie od dane, znižuje deformačné účinky zdaňovania príjmov fyzických osôb a obmedzuje ekonomické prekážky s tým spojené. To by malo zvýšiť produktivitu práce v krátkodobom aj dlhodobom horizonte, pretože stimuluje k vyšším pracovným výkonom, ako aj vyššie investície do ľudského kapitálu (Finance.sk, 2007).

3 Marginálne efektívne daňové sadzby

Marginálna efektívna daňová sadzba vyjadruje koľko zoberie štát daňovníkovi z dodatočne zarobenej hrubej mzdy. Oplatí sa teda daňovníkovi vyvíjať dodatočné úsilie na zvýšenie svojej hrubej mzdy?

Pre problematiku trhu práce je dôležité ako vplýva daňové a odvodové zaťaženie na rozhodovanie jednotlivca. Rozhodovanie je založené na porovnávaní nárastu resp. poklesu čistého príjmu pri zvýšení či znížení ponuky práce. Za zvyšovanie svojho príjmu však zamestnanec (patriaci do nízkopríjmovej skupiny) neplatí len zvýšením odvodov daní a príspevkov na sociálne a zdravotné poistenie, ale tiež znížením sociálnych dávok, ktorých výška je odvádzaná od veľkosti príjmu. Efekt zvyšovania daní a znižovania sociálnych dávok sa môže prejaviť vo vysokom marginálnom efektívnom zdanení. V niektorých prípadoch, pri nedostatočnom zladení systému sociálnych dávok a daní, môže hodnota hraničných efektívnych daňových sadzieb prekročiť i 100 %. To znamená, že nárast hrubých pracovných príjmov z dôvodu zvýšenia pracovnej činnosti alebo prechodu na lepšie platenú prácu bude sprevádzané nulovým alebo len miernym zvýšením čistých príjmov. V odbornej literatúre – Haveman (1996) – je však považovaná za demotivujúcu i hodnota $METR(EP)$ prevyšujúca 50 % a za vyhovujúce sa považujú hodnoty pohybujúce sa maximálne v intervale 30 až 50 %.

Hraničné efektívne daňové sadzby sa teda odrádzajú od zvyšovania pracovného úsilia a teda obmedzujú flexibilitu trhu práce.

Hraničná efektívna daňová sadzba pre zamestnané osoby (marginal effective tax rate for employed persons – $METR(EP)$), udáva, o koľko sa zvýšia zaplatené dane a znížia sociálne dávky, ak sa hrubý pracovný príjem zvýši o jednotku. Daný ukazovateľ je definovaný ako jedna mínus pomer zmeny čistého príjmu ku zmene hrubého príjmu:

$$METR(EP) = 1 - \frac{\Delta NEI}{\Delta GEI}, \quad (1)$$

kde $METR(EP)$ = hraničná efektívna daňová sadzba pre zamestnané osoby,
 ΔNEI = zmena čistého príjmu,
 ΔGEI = zmena hrubého príjmu.

Zmena čistého príjmu je definovaná ako funkcia zmeny hrubého príjmu (z práce), hraničnej daňovej sadzby vrátane príspevkov na sociálne a zdravotné poistenie platené zamestnancom a sadzby znižujúcej hodnotu sociálnych dávok. Miera redukcie sociálnych

dávok dosahuje 100 % v prípade, že sú tieto dávky redukované o rovnakú čiastku, o ktorú narástol pracovný príjem po zdanení. Táto situácia je typická pre systémy, kde sú sociálne dávky konštruované ako rozdiel medzi príjmom po zdanení a životným minimom.

Vo výpočtoch efektívnej hraničnej daňovej sadzby sme sa zamerali na zvýšenie mzdy pohybujúcej sa okolo minima a mzdy oscilujúcej okolo priemeru. Tabuľka ukazuje výpočet marginálnej efektívnej daňovej sadzby daňovníka jednotlivca pred a po reforme.

Tab. 3: Výpočet marginálnej efektívnej sadzby dane z príjmov – daňovník jednotlivec

Rok	2003	2003	Zmena	2003	2003	Zmena
Hrubý príjem	7 000 Sk	8 500 Sk	1 500 Sk	16 000 Sk	20 000 Sk	4 000 Sk
Čistý príjem	5 817 Sk	6 994 Sk	1 177 Sk	12 558 Sk	15 348 Sk	2 790 Sk
Marginálna sadzba			21,5 %			30,3 %

Rok	2005	2005	Zmena	2005	2005	Zmena
Hrubý príjem	7 000 Sk	8 500 Sk	1 500 Sk	16 000 Sk	20 000 Sk	4 000 Sk
Čistý príjem	6 062 Sk	7 355 Sk	1 293 Sk	12 616 Sk	15 422 Sk	2 806 Sk
Marginálna sadzba			13,8 %			29,9 %

Pri porovnaní dvoch sledovaných období vidíme hlavne pokles marginálnej sadzby pri zvýšení príjmu nízkopríjmových skupín. V roku 2005 predstavuje marginálna sadzba iba 13,8 %. To znamená, že z dodatočne zarobenej koruny musíme odviesť štátu približne 14 halierov, čo je o 7,5 haliera menej ako v roku 2003. V absolútnom vyjadrení ide o zvýšenie čistého príjmu o 116 Sk (1 293 – 1 177) oproti roku 2003. Pri zvýšení priemerných miezd je v oboch sledovaných obdobiach marginálna sadzba približne rovnaká. Nový daňový systém podporuje a motivuje zvyšovať pracovný výkon hlavne nízkopríjmové skupiny.

Výpočet marginálnej sadzby môže byť rozložený aj na hraničné sadzby jednotlivých príjmových alebo odvodových komponentov. Pre zložitosť výpočtu udávame iba metodický postup výpočtu:

$$METR(EP) = \frac{\Delta IT + \Delta SSC_{EE} - \Delta HB - \Delta FB - \Delta SB - \Delta SA}{\Delta GEI}, \quad (2)$$

- kde
- IT = daň z príjmov fyzických osôb,
 - SSC_{EE} = príspevky na sociálne a zdravotné poistenie platené zamestnancom,
 - HB = príspevok na bývanie,
 - FB = prídavky na deti,
 - SB = sociálny príplatok,
 - SA = dávky z titulu sociálnej potreby,
 - GEI = hrubá mzda.

Vplyv jednotlivých komponentov na veľkosť $METR(EP)$ možno ďalej rozpisovať (príklad pre príspevok na bývanie):

$$\frac{\Delta HB}{\Delta GEI} = \frac{\Delta HB}{HB} \cdot \frac{HB}{GEI} \cdot \frac{GEI}{\Delta GEI}, \quad (3)$$

kde prínos každej zložky k *METR(EP)* je výsledkom nielen jej percentuálnej zmeny, ale tiež jej významu meraného pomerom k hrubej mzde.

Výsledná hodnota *METR(EP)* udáva, koľko percent efektívne odvedie daňovník (popr. koľko odvedie na daniach a o koľko sa mu zníži príjem zo sociálnych dávok), ak sa jeho hrubý príjem zvýši o jednotku (v empirickej časti sa počíta so zmenou v hrubom príjme o 1 % priemernej mzdy). V prípade, že hodnota *METR(EP)* presiahne 100 %, znamená to, že sa zvýšenie hrubého príjmu premietne v znížení čistého príjmu. V takomto prípade by bolo iracionálne zvyšovať ponuku práce a daňovník sa dostane do pasce chudoby (Ódor, 2005).

S problematikou nízkej motivácie ku zvyšovaniu pracovného úsilia sa zaoberá mnoho členských štátov a odstránenie tohto problému je dôvodom reforiem. Reformu uskutočnenú na Slovensku, možno považovať z hľadiska hodnôt sledovaného ukazovateľa *METR(EP)* ako jednu z najúspešnejších..

Podstatný zásah do štruktúry hraničných efektívnych daňových sadzieb predstavovala reforma daňového a sociálneho systému, ktorá vstúpila v platnosť 1. januára 2004. Hlavné opatrenia, ktoré boli uskutočnené sú:

- zavedenie dane z príjmov fyzických osôb s jednotnou sadzbou vo výške 19 %;
- viazanie veľkosti odpočítateľných položiek u dane z príjmov fyzických osôb na hodnotu životného minima;
- zámena odpočítateľnej čiastky na dieťa za daňový bonus;
- starostlivosť o nezaopatrené dieťa umožňujúca znížiť sadzbu poistného na sociálne zabezpečení;
- zavedenie plošných prídavkov na deti;
- zavedenie maximálnej hranice pre dávky z titulu sociálnej núdze;
- započítavanie iba časti príjmu z práce do rozhodného príjmu pre priznávanie dávok z titulu sociálnej núdze.

Výsledkom uvedených zmien je podstatná zmena v hodnotách hraničných efektívnych daňových sadzbách. Vo všetkých prípadoch testovaných typov domácností bolo zaznamenané výrazné zlepšenie najmä v prípade nízkopríjmových pracovníkov, kde bola znížená najproblémovšia hodnota sadzby *METR(EP)* zo 100 % na 77 % (rast hrubej mzdy bol sprevádzaný znížením sociálnym dávok). Ďalej sa znížilo hraničné zdanenie ľudí s vyššími príjmami a bol odstránený najviac distorzný prvok – testované prídavky na deti vyplácané v paušálnej veľkosti. Vďaka tomu sa už nestretávame so situáciou, keď hodnoty *METR(EP)* presahujú 100 %. Negatívom uskutočnenej reformy však je, že došlo k presunu demotivačných hodnôt viac smerom k priemernej mzde. Systém sa tak stal menej motivačný pre stredne príjmové skupiny.

Záver

Zavedenie rovnej dane v SR spôsobuje vyššiu alokáciu príjmov do štátneho rozpočtu, znižuje mieru prerozdelenia príjmov v spoločnosti a z dlhodobého hľadiska stimuluje ekonomický rast a tvorbu investícií. Z pohľadu jednotlivcov a podnikov ruší progresívne zdanenie, ktoré doteraz postihovalo hlavne úspešnejších, teda s vyššími príjmami. Na druhej strane zavedenie rovnej dane zvýhodňuje túto skupinu a znevýhodňuje skupinu jednotlivcov a podnikov s nižšími príjmami. Systém sa tak stal menej motivačný pre stredne príjmové skupiny (srv. Harumová, 2006, Harumová – Kubátová, 2006).

Literatúra

- [1] Finance.sk (2007): *Dan z príjmov*. [on-line], Bratislava, AWD, c2000-2007, [cit. 30. 9. 2007], <www.finance.sk/danovnictvo/prehľad/prijem>.
- [2] Harumová, A. (2006): *Zavedenie rovnej dane a jej vplyv na daňové príjmy štátu*. In: *Teoretické a praktické aspekty verejných financií*. Praha, Oeconomica, 2006, s. 16.
- [3] Harumová, A – Kubátová, K. (2006): *Dane podnikateľských subjektov*. Žilina, Poradca, 2006.
- [4] Haveman, R. (1996): *Reducing Poverty While Increasing Employment: A Primer on Alternative Strategies and a Blueprint*. [on-line], Paris, OECD Economic Studies, 1996, roč. 26, č. 1, [cit. 30. 9. 2007], <<http://www.oecd.org/dataoecd/60/6/2502824.pdf>>.
- [5] Krajčír, Z. – Ódor, L. (2005): *Prvý rok daňovej reformy alebo 19 % v akcii*. [on-line], Bratislava, Inštitút finančnej politiky Ministerstvo financií SR, c2005, [cit. 30. 9. 2007], <http://www.finance.gov.sk/documents/ifp/publikacie/fiskal/ea8_tax_reform.pdf>.
- [6] Ódor, L. (2005): *Možnosti znižovania odvodov na Slovensku*. [on-line], Bratislava, Inštitút finančnej politiky Ministerstvo financií SR, c2005, [cit. 30. 9. 2007], <http://www.finance.gov.sk/documents/ifp/publikacie/fiskal/ea_7_odvody.pdf>.

Analýza daňového zaťaženia práce po zavedení tzv. rovnej dane

Anna Harumová

ABSTRAKT

Zavedenie rovnej dane v SR spôsobuje vyššiu alokáciu príjmov do štátneho rozpočtu, znižuje mieru prerozdelenia príjmov v spoločnosti a z dlhodobého hľadiska stimuluje ekonomický rast a tvorbu investícií. Z pohľadu jednotlivcov a podnikov ruší progresívne zdanenie, ktoré doteraz postihovalo hlavne úspešnejších, teda s vyššími príjmami. Na druhej strane zavedenie rovnej dane zvýhodňuje túto skupinu a znevýhodňuje skupinu jednotlivcov a podnikov s nižšími príjmami. Systém sa tak stal menej motivačný pre stredne príjmové skupiny

Kľúčová slova: Daň; Rovná daň; Daňové aspekty; Motivácia; Stimulácia ekonomického rozvoja.

Analysis Tax Work Charging after Implementation So-called Equal Tax

ABSTRACT

Application equal tax in the Slovak Republic makes better allocation of income to the state budget, reduce rate repartitionings in society and from long-time aspect is stimulating economic expand and creation of investments. From individual and companies view cancel progressive taxations, which up to now relate mainly enjoy success, then with higher income society. On the second side equal tax implementation advantage this category and don't advantage category of individual and companies with low income. The system became less motivating for middle income groups.

Key words: Tax; Equal tax; Taxes aspects; Motivating; Stimulating economic expand.

JEL classification: H2.